

## Мионица кроз историју

Иако је мионички крај недовољно археолошки истражен, поседујемо доста података о материјалним траговима из веома старих епоха људске прошлости. Најбољи доказ за то је откриће Шалитрене или Велике пећине, у клисури реке Рибнице у селу Брежђе, надомак Мионице. Ту су откривени најстарији трагови људског трајања на подручју западне Србије који се везују за епоху средњег палеолита, што одговара времену од 80.000-40.000 година старости, као и материјал старчевачке културе, која се развијала на овим просторима око 5.000 година пре нове ере. Укупан пронађени археолошки материјал из Шалитрене пећине сврстава ово налазиште у ред најзначајнијих и најстаријих станишта човека на централнобалканским просторима.

У предримско доба, до првог века нове ере, већ су позната племена која насељавају област северозападне Србије, којој припада и овај крај. Према новијим истраживањима подручје северозападне Србије насељавали су Скордисци, Панони и Аутаријати. Простирањем Трибала источно од реке Колубаре, целом њеном десном обалом, упућује на закључак да је простор њених десних притока припадао њима. Сазнањем о присуству ових заједница на простору северозападне Србије потврђује да су и они учествовали у оплемењивању овог простора, који је касније за Словене постао домовина.

Историја северозападне Србије почетком првог века нове ере везује се за историју Римског царства, и остаје њен саставни део кроз цео стари век. Најпре се област између Саве, Дрине и Колубаре налазила у саставу римске провинције Илирик, касније је подељена, па је део области припадао провинцији Далмацији, а део провинцији Панонији. У време позног царства цела територија Србије припадала је провинцији Мезији. Тако је остало до поделе Римске империје 395. године када се северозападна Србија нашла на граници између два царства и потпала под византијску власт. На подручју мионичке општине пронађени су остаци из римског периода у селу Доњи Мушић, на месту Милошевића имање на десној обали реке Топлице и на локалитету Обарци у селу Вировац. Претпоставља се да је на крају римског царства ту постојала мања *Villa rustica*.

По доласку Словена на Балканско полуострво, крајем 6. и почетком 7. века византијска власт је ишчезла у његовим северним деловима. Подручје северозападне Србије налазило се једно време под влашћу Бугара, да би се почетком 11. века поново учврстила власт Византије, али не задуго. Њена власт у овим крајевима коначно престаје после 1180. године. Од тада данашња северозападна Србија остаје под мађарским утицајем и подручје слива Колубаре и Мачве у средњем веку Мађари називају „Онострани Срем“. Од 13. века када су Мађари основали бановину Мачву за „Онострани Срем“ се употребљава и ово име. Средњовековна Србија није никада успела да потпуно потисне Угарску са овог подручја. Њиме је као угарски зет управљао краљ Драгутин од 1284. до смрти 1316. године као „сремски краљ“. Поседе у Мачванској бановини имао је кнез Лазар, а њоме је као угарски вазал управљао до своје смрти и његов син деспот Стефан Лазаревић. Најзначајнији средњовековни локалитети на мионичком подручју су остаци средњовековног утврђења Бела стена код Крчмара и Веримирови двори у селу Кључу, који представљају остатке комплекса грађевина вероватно из позног средњег века, који је могао да буде двор неког значајног феудалца, а народно предање га везује за Велимира, властелина кнеза Лазара.

Далека прошлост, када је Срем као област допирао дубоко уз Колубару и око ње, оставила је трага у народном сећању. Предање каже да се Мионица неко време у средњем веку звала Тувари, а да је кнез Лазар насеље назвао Мали Срем, јер је био лепо дочекан од тамошњег властелина и био задивљен лепотом овога краја. Када је село од Турака опустело тамо се доселио неки Живко из ужичке Мионице и пренео име свог родног села преко Маљена у Колубару. Први помен Мионице спада у 1719. г. када се помиње у попису пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира. Према списку села Ваљевске епархије 1735. године село Мионица је имало 15 домова, а по харачким тефтерима 1818-1821. г. чак 38.

У току Првог и Другог српског устанка као и после ослобађања Србије од Турака задржала се административна подела земље на нахије, а ових на кнежевине. Од краја 18. века ваљевска нахија била је подељена на три кнежине: подгорску, колубарску и тамнавску. Средином прве половине 19. века Мионица је постала административно средиште некадашње колубарске кнежине. Познато је из првог пописа села из 1818. године да јој је припало 66 села. Док је постојала кнежина, њено средиште било је у кући актуелног кнеза: код Грбовића у Мратишићу,

Ракића у Мионици или Јовице Милутиновића у Санковићу. Поменути колубарски кнезови одиграли су значајну улогу у борби против Турака у Првом и Другом српском устанку, као и у изградњи српске државе у 19. веку. Међу њима први су се истакли Грбовићи из Мратишића на челу са кнезом Николом и његовим сином Милованом који су активно учествовали у Првом српском устанку и спадају у ред најзначајнијих кнезова српске нахије. Изузетно значајна личност био је и кнез Рака Тешић из Мионице учесник у Првом и Другом српском устанку и министар просвете у ослобођеној Србији. Веома су значајни његови потомци прозвани по његовом имену Ракићима. Они су више од сто година вршили јавну службу и истицали се у политичком, културном и књижевном животу Србије. Потомак Раке Тешића је познати српски песник Милан Ракић. Колубарски кнез Јовица Милутиновић из села Санковић нарочито се истакао и прославио у Другом српском устанку, јер га је у западној Србији такорећи сам водио. У манастиру Боговађа деловао је као игуман Хаџи Рувим, оснивач сликарске школе, која је постала уметнички центар ондашње Србије, а манастир упамћен и као средиште Правитељствујућег совјета у Првом српском устанку. Свакако треба поменути и Петра Читака из Мушића, члана првог Ваљевског суда 1805. године.

Када је тридесетих година 19. века дошло до нове територијално-административне поделе, кнежине су најпре претворене у капетаније, а касније су назване срезovima. Мионица постаје центар Колубаре и седиште Колубарског среза. Приликом свог путовања по Србији, путописац Феликс Каниц посетио је и описао Мионицу у другој половини 19. века, у свом делу „Србија, земља и становништво“, бележи: „Као среско место Мионицу карактеришу зграда начелства, три механе, школа подигнута 1864. године и Богородичина црква са високим торњем, освећена 1856. године. По околним висовима раштркане велике задружне куће почеле су полако да нестају. На њиховом месту јавља се већи број малих, јер процес распадања задруга све више узима маха. Раније је тамо било веома богатих сељака. Тако је нпр. Рака Тешић 1820. године о сопственом трошку поправио цркву Светог Петра и Павла некадашњег манастира Рибница, која је била обновљена 1518. године, а чију је романтику појачавала једна тајанствена пећина...“

Из ових података се види да Мионица полако добија контуре будуће вароши, јер њен економски значај све више расте. Први становници будуће вароши били су угоститељи, занатлије и трговци. Али требало је уложити много труда да би се државне власти убедиле у оправданост проглашења Мионице за варош. Трбало је надвладати препреке постављене из Ваљева које се бојало да ће тиме бити угрожен његов развој. Али пошто је Мионица била поред Ваљева економски и политички центар горње Колубаре проглашена је за варош 1. јануара 1895. године. Тако је проглашењем краља Александра Обреновића озваничено израстање Мионице у насеље градског типа. То проглашење обележило је почетак нове епохе у историји овог места.

Развој Мионице зависио је у 20. веку колико од самих становника толико и од политичких прилика и промена које су се дешавале на много ширем плану. И овај крај се нашао у вихору ратова који су вођени у прошлом веку. У ослободилачком рату 1914-1918. године истакао се човек који је светом пронео славу мионичког краја јер је у њему рођен и у њему почео да исписује славне странице историје. То је војвода Живојин Мишић који је у Мионици преузео команду над Првом армијом, зауставио расула српске војске и кренуо у победоносну Колубарску битку. Мионичани су у знак сећања и захвалности подигли споменик свом великом војводи, који као да још увек бди над судбином ове вароши.

Верица Симић, проф. историје